

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертаційну роботу
МІРОНОВОЇ ТЕТЯНИ ВОЛОДИМИРІВНИ

«Трансформації образотворення у контексті культурно-мистецьких процесів 1990-х – 2020-х років»,

представлену на здобуття наукового ступеня доктора мистецтвознавства
за спеціальністю 26.00.01 «Теорія та історія культури»

Актуальність теми дисертації.

Період з 1990-х до 2020-х років охоплює значні соціально-політичні трансформації в Україні та світі, включаючи здобуття незалежності, глобалізацію, зміни у владі та культурних парадигмах. Ці зміни суттєво вплинули на мистецтво, відобразивши нові ідеї, теми та стилі.

Розвиток нових технологій, зокрема цифрових, змінив способи створення та сприйняття мистецтва. Цифрові медіа, відеоарт, інсталяції та перформанси стали важливими складовими сучасного образотворення, що потребує дослідження їх впливу на традиційні форми мистецтва. Процеси глобалізації призвели до взаємодії між різними культурами, стилями та напрямками в мистецтві. Трансформація образотворення в умовах глобалізації відкриває нові можливості для художників, але також ставить питання ідентичності та культурної спадщини. Від 1990-х років спостерігається зростання експериментальних форм мистецтва, що відображає пошук нових ідентичностей та способів вираження. Це стосується як формальних аспектів (нові медіа, змішування жанрів), так і тематики (соціальні, політичні, екологічні питання).

Різноманітні соціальні, політичні та культурні рухи (гендерні, екологічні, національні) вплинули на образотворення, сприяючи появі нових тем та підходів у мистецтві. Аналіз цих впливів може допомогти зрозуміти, як мистецтво реагує на виклики сучасності; сформулювати нові концепції та підходи до аналізу сучасного мистецтва, його контексту та значення.

І, безумовно, значимість теми також проявляється в нових освітніх програмах, які повинні відображати сучасні тенденції та зміни в мистецтві, сприяючи підготовці нових поколінь художників, критиків та кураторів.

Таким чином, своєчасність та актуальність теми «Трансформації образотворення у контексті культурно-мистецьких процесів 1990-х – 2020-х років» не викликає сумнівів, оскільки вона дозволяє глибше зрозуміти сучасні процеси в мистецтві, їх соціальні, політичні та культурні аспекти, а також формує нові підходи до вивчення та інтерпретації як традиційного мистецтва, так і нових мистецьких форм.

Оцінка обґрунтованості наукових результатів дисертації, їх достовірності та новизни.

Зазначимо високу ступінь новизни результатів, одержаних Тетяною Міроною. Дисертація є результатом самостійного наукового дослідження, в якому теоретичні напрацювання в галузі трансформації художнього образу в культурно-мистецьких процесах України 1990-х – 2020-х рр. ґрунтуються на емпіричному досвіді вітчизняних провідних галерейних, музейних і державотворчих інституцій, а також імплементуються у міжнародний науково-

практичний контекст. При цьому через мистецькі практики розкриваються аспекти сучасної взаємодії образотворчого й діджитального (часто тривимірного) мистецтва, паблік арту, медіа-арту, стріт-арту із застосуванням імерсивних технологій.

У роботі викладено наукові ідеї автора, авторський підхід до розробки основних положень; висновки та рекомендації належать дисертантці. Отримані наукові результати відкривають шлях для майбутніх досліджень.

Основні позиції наукової новизни дослідження становлять:

- з позиції системного аналізу розглянуто та оцінено стан розвитку культурно-мистецького простору України 1990-х – 2020-х років;
- визначено принципи функціонування комунікативного аспекту в сучасному українському мистецтві;
- окреслено трансформації сприйняття художнього образу в арт-практиках 1990-х–2020-х років з урахуванням специфіки медіа-мистецтв;
- введено до наукового обігу низку маловідомих арт-проектів, творів та імен українських мистців 1990-х–2020-х років;
- У роботі набули подальшого розвитку*
- теза про те, що протягом 1990-х – 2020-х років український художній процес збагатився новими комунікативними кодами, що вплинули на розвиток усієї культури та мистецтва;
- осмислення послідовних еволюційних процесів у мистецькому середовищі, що стосуються формотворення і змістовності, трансформуючи мистецтво у джерело дослідницьких експериментів.

У роботі розв’язується **наукова проблема** трансформації образотворення у контексті культурно-мистецьких процесів 1990-х – 2020-х років, зокрема вектори художньої образності у традиціях та концептуальних новаціях.

Звернемо увагу, що однією з провідних тем часів війни для Тетяни Міронової, стала тема української ідентичності, ментальності та самотності, тема збереження надбання духовних скарбів нації. У рамках цього напрямку Тетяною Міроною був ініційований та прокурований надзвичайно потужний проект «Храм», в якому були представлені унікальні відновлені розписи церкви, понівеченої російськими загарбниками на Київщині.

Автором дослідження доведено, що співпраця з українськими провідними мистецькими інституціями є ключовим елементом розвитку галереї «Лавра», а мистецька згуртованість навколо актуальних проблем суспільства дозволяє глибше розкрити суть українського сучасного мистецтва – активного і незламного, а також підтримати кожного українця за допомогою оптимістичної сили мистецтва.

Оцінка змісту дисертації, її завершеність та дотримання принципів академічної доброчесності.

Дисертаційна робота *«Трансформації образотворення у контексті культурно-мистецьких процесів 1990-х – 2020-х років»* складається з анотації, списку публікацій здобувача за темою роботи, змісту, вступу, шести розділів, загальних висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг роботи – 579 сторінок, основний текст разом з двома анотаціями становить 370

сторінок (15,3 авт. арк.), список використаної літератури та джерел розміщений на 35 сторінках і містить 331 позицію, додатки – 155 сторінок. Дисертаційна робота є завершеною науковою працею і свідчить про дотримання принципів академічної доброчесності. Використані ідеї, результати, фото- та фактологічні матеріали, тексти інших авторів мають належні посилання на відповідне джерело.

Представлена дисертація є самостійною роботою, здійсненою в галузі культурології, мистецтвознавства, кураторської діяльності. Висновки й положення наукової новизни здобуті автором самостійно.

У вступі послідовно висвітлено та обґрунтовано актуальність теми дисертації, визначено наукову проблему дослідження, надано оцінку стану її опрацювання, вказано на зв'язок із науковими програмами, темами, сформульовано мету, завдання, об'єкт, предмет, методи дослідження, викладено наукову новизну, практичне значення та впровадження основних результатів дослідження. Зазначимо належну апробаційну базу дослідження.

У першому розділі «Аналіз літератури, джерельна база та методологія дослідження» висвітлені особливості розвитку сучасного українського мистецтва: проблемно-хронологічний та історіографічний аспекти дослідження; питання періодизації розвитку українського мистецтва межі XX–XXI століть; визначено особливості художньої мови, форми та виражальних засобів у процесі дослідження сучасного українського мистецтва; представлені джерельна база та методологія дослідження.

Тетяною Міроною зроблено спроби визначити теоретичну базу та її понятійно-категоріальний апарат для дослідження новітніх тенденцій розвитку сучасного мистецтва. порушено питання жанрово-стилістичної структури образотворення щодо оновлення техніко-технологічних аспектів в українському мистецтві, досліджено специфіку формування арт-ринку та інституційну підтримку сучасної культури тощо.

Необхідно підкреслити, що значну частину ілюстративних матеріалів було зібрано авторкою особисто в процесі роботи в Київській міській галереї мистецтв «Лавра», а також у рамках галерейної діяльності авторки, зокрема Фонду «Мистецтво без меж» (в межах України) та «Mironova Gallery» (у закордонних проєктах).

Окремо розглянуто науковий інструментарій дослідження, що спирається на сукупність принципів, підходів, а також загальнонаукових і конкретнонаукових методів. Основними принципами роботи над осмисленням тенденцій розвитку українського мистецтва межі кінця XX – початку XXI століть стали принципи наукової достовірності і всебічності. При цьому мистецтвознавчий, культурологічний, структурно-системний й інтегративний підходи було застосовано для визначення координат творення художнього образу в українському мистецтві.

У другому розділі «Теоретичні засади дослідження сучасного українського мистецтва» запропоновано понятійно-категоріальний апарат сучасного українського мистецтва в новій естетичній парадигмі початку XXI століття; сформульовано визначення терміну «художня образність» у сучасному образотворчому мистецтві; позиціоновано комунікаційний аспект як головний чинник сприйняття художнього образу в сучасному українському мистецтві.

Як справедливо зазначає автор, тотальна візуалізація публічного простору на початку ХХІ століття, зумовлена розширенням потенціалу інформаційно-комунікаційних технологій, відкрила нові перспективи соціальних взаємодій. Оскільки основою сучасного розвитку суспільства є відкриті носії інформації, візуальна культура, а слідом і візуальна комунікація, стають багатофункціональним ресурсом суспільного впливу. Позаяк візуальна пам'ять формується багато в чому через взаємодію сформованих когнітивних, психологічних і технологічних практик, то осмислення нової образності вимагає від аудиторії певних знань та інтелектуального багажу.

Дедалі більша кількість об'єктів публічного мистецтва у просторах українських міст не обмежується функцією декоративного чи меморіального об'єкта в середовищі, вони часто стають способом проживання художником нагальної ситуації соціокультурної реальності, а відтак – засобом комунікації художника із суспільством. Прикладну, зображувальну функцію мистецтва доповнює репрезентація соціальних, політичних, економічних, культурних реалій художніми засобами, а розвиток і модернізація інформаційних технологій зробили мистецтво в публічному просторі одним із ключових засобів комунікації. Твори публічного мистецтва, на відміну від образотворчого, що виражає суб'єктивні переживання художника, спрямовані на розумове сприйняття та переробку інформації широкою аудиторією, тобто акцент зроблено на об'єктивному сприйнятті.

У третьому розділі «Тенденції художнього образотворення в контексті культурно-мистецьких процесів 1990-х – 2000-х років» розглянуто розширення мистецьких меж 1990-х – звернення до заборонених тем: сакральне, етнофольклорне, нефігуративне мистецтво; концептуальні новації творчості вітчизняних митців кінця ХХ – початку ХХІ століть; соціальна складова в українських арт-практиках межі ХХ–ХХІ століть: сучасне осмислення теми довкілля.

На основі проведеного аналізу, дослідницею доведено, що на відродження української культури в останнє тридцятиріччя вплинуло посилення самосвідомості й формування такого багатогранного поняття, як національна історична пам'ять. Крім того, поступово визначився й вектор оновлення і розвитку так званої «соціальної свідомості». Тож, з огляду на послаблення догматичного, ідеологічного й загалом тоталітарних різновидів контролю, оновилися суспільні духовні норми. Тому за умов більш вільного розвитку культури митці застосовують прості й доступніші, зрозумілі образи та сюжети релігійної тематики із застосуванням нашарувань різних, часом незвичних, контекстів, що подеколи візуалізують детермінанти переосмислення й оновлення колективного свідомого.

Так, вихід українського мистецтва на світову мистецьку арену означив нагальну необхідність швидких змін в усіх напрямках образотворчості.

На основі концепцій художнього проєкту *«Середовище існування. Маніфест 2020»* проаналізовано взаємодію та взаємовплив мистецтва з різними галузями людської діяльності. Зокрема підкреслено актуальні тенденції розвитку сучасного українського мистецтва у контексті екологічної проблематики на прикладі мистецьких проєктів, організованих у просторі Київської міської галереї мистецтв «Лавра» та Благодійного фонду «Мистецтво без меж».

Четвертий розділ «Трансформація художнього образу у медійному образотворенні межі XX–XXI століть» висвітлює новітні технології в інноваційній діяльності у сучасній образотворчості; розширення жанрово-видової структури сучасного образотворчого та візуального мистецтва межі століть, враховуючи специфіку імерсивних технологій; а також мистецтво «візуальних просторів».

Відповідно до логіки пропонованого дослідження, Тетяною Міроною доведено, що формотворення в мистецтві візуальних просторів (public art, street art, джентрифікація), яке є одним із чинників, що впливає на оновлення сприйняття художніх образів, відбувається за кількома магістральними принципами: адаптація традиційних та розвиток абстрактних форм; трансформації образної пам'яті (прагнення через адаптацію застарілих форм або застосування актуальних абстрактних звернути увагу на проблеми сучасності); застосування готових (від утилітарних побутових предметів до шедеврів світового мистецтва; запозичення, тиражування, «доопрацювання від себе» класичних творів) та інтеграція неіснуючих (віртуальних) форм (невідчутні матерії – світло, звук, відео та ін. – стають об'єктом мистецтва). Останній принцип формотворення є найновішим та сьогодні визначає майбутнє сучасних візуальних мистецтв.

У п'ятому розділі «Ідентифікація українського мистецтва під час активних зрушень у світовому арт-просторі» дисертант, спираючись на власний багатий досвід кураторської діяльності та світову практику, стверджує, що традиційно виставкова міжнародна діяльність вітчизняних галерей розвивається за двома напрямками: у першому випадку арт-інституція самостійно презентує проєкт у певному виставковому просторі на комерційній основі або дружній галереї за кордоном; в іншому випадку – арт-інституція бере участь у програмах відомих арт-ярмарків та фестивалів (що зазвичай працюють лише з галереями, а не з окремими художниками), представляючи кращі роботи художників, з якими вона співпрацює.

Далі у роботі стверджується, що певного визначеного регламенту чи ієрархії взаємовідносин в просторі сучасного арт-ринку не існує, адже робота галерей відбувається паралельно з кураторськими проєктами і музейними виставками, вона може не підпорядковуватись і не підкорятись загальноприйнятим процесам розвитку арт-ринку. Унаслідок успішної роботи всіх функціонерів художніх практик мистецькі твори стають музейними експонатами, успішно продаються на аукціонах та / або потрапляють у приватні колекції.

У шостому розділі «Інституційні аспекти розвитку сучасного українського мистецтва» висвітлені питання інституційної підтримки сучасного українського мистецтва; охарактеризовані художні експозиційні практики з позицій традиційності і сучасності в умовах проблеми існування метамодерного мистецтва в експозиційних просторах; представлені мистецькі резиденції в Україні.

Доведено, що створення та розвиток міжнародних та локальних мистецьких резиденцій незалежного підпорядкування, або на базі визначених центрів сучасного мистецтва та провідних художніх інституцій, дозволяє не лише продемонструвати сучасні мистецькі рефлексії на українську дійсність, а й дослідити трансформаційні шляхи розвитку українського мистецтва у контексті загальносвітового культурно-мистецького процесу.

Варто відмітити, що резиденція «FACE of ART», організована у просторі Київської міської галереї мистецтв «Лавра» стала місцем, що надає художникам, а також професіоналам інших творчих напрямів час, простір та ресурси для наукових досліджень, художніх експериментів і професійного зростання. Основна мета подібних резиденцій – створення міждисциплінарної галузевої програми, де пліч-о-пліч існує мистецтво, арт-дискусія та професійне міжнародне співтовариство.

Висновки дисертаційного дослідження

Дисертаційна робота Міронової Т.В. є завершеним, самостійно виконаним дослідженням, у якому викладено наукові ідеї автора, авторський підхід до розробки основних положень; висновки та рекомендації належать дисертантці. У роботі поставлена і на належному рівні розкрита актуальна наукова проблема трансформації образотворення у контексті культурно-мистецьких процесів 1990-х – 2020-х років, зокрема вектори художньої образності у традиціях та концептуальних новаціях. Дисертація має беззаперечну наукову новизну, оскільки автором визначені трансформації художньої образності в українському образотворчому мистецтві 1990-х – 2020-х років, а також окреслені її головні вектори-координати у сучасному культуротворчому процесі. Робота має солідну апробацію, про що свідчить перелік публікацій та виступів на міжнародних та всеукраїнських наукових конференціях; практичне значення дослідження також переконливо доведено авторкою дисертації.

Основні положення та висновки дисертації відповідають завданням і корелюються з новизною дослідження, сформульовані чітко та логічно, а також відображають основний зміст роботи і особистий внесок здобувача.

Представлені наукові результати, положення та висновки, що оприлюднюються у дисертації, отримані автором особисто. З оприлюднених у співавторстві праць [26, 27] у роботі використані лише ті ідеї та напрацювання, котрі є особистим результатом діяльності, тому внесок автора вказаний у списку опублікованих за темою наукового дослідження праць.

Підсумки дисертаційної праці закладають методологічні основи нових досліджень розвитку сучасного українського мистецтва, а також інших актуальних явищ сучасної культури.

Мова та стиль викладення результатів

Дисертаційна робота написана українською мовою. Текст дисертації написаний на високому професійному рівні, адекватно відображає зміст досліджуваної проблеми.

У цілому текст дисертації, що являє не лише певну наукову цінність, а й, безперечно, має практичну значимість, вирізняється структурною чіткістю та логічною послідовністю викладення матеріалу. У роботі доцільно використано наукову термінологію та розширено понятійно-категоріальний апарат.

Оприлюднення результатів дисертаційної роботи

Основні положення та результати дослідження викладено в 54 публікаціях, серед них: одноосібна монографія (320 с., обсягом 15,6 друк. арк.); одна колективна монографія; у 22 статтях у наукових фахових виданнях, затверджених

МОН України; у 3 виданнях, включених до міжнародних наукометричних баз Scopus, Web of Science; у 13 тезах доповідей на міжнародних і всеукраїнських наукових, науково-практичних конференціях; у 14 публікаціях, які додатково відображають наукові результати дисертації. Кількість публікацій, обсяг, якість, повнота висвітлення результатів та розкриття змісту дисертації відповідають вимогам Атестаційної колегії МОН України, які висуваються до дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора наук.

Результати дисертаційного дослідження характеризуються науковою, теоретичною і практичною значущістю і відповідають нормативним документам щодо присудження відповідного наукового ступеня.

Недоліки, зауваження, дискусійні питання до дисертаційної роботи

Дисертаційне дослідження **МІРОНОВОЇ Тетяни Володимирівни** на тему **«Трансформації образотворення у контексті культурно-мистецьких процесів 1990-х – 2020-х років»**, є актуальним, самостійним, а тому, безперечно, важливим науковим доробком.

В цілому пропоноване дисертаційне дослідження привертає до себе увагу, у першу чергу, актуальністю теми та необхідністю дослідження означених проблем на професійному рівні. Варто відмітити джерельну базу дослідження, яка базується на особистому практичному досвіді автора у реалізації та координації художніх проєктів як директора Київської міської галереї мистецтв «Лавра» та мистецького простору «Mironova Foundation», на матеріалах виставок, особистих інтерв'ю автора з мистцями, галеристами та мистецтвознавцями, культурологами, філософами, досвіді міжнародних арт-проєктів та участі у світових мистецьких ярмарках, бієнале, форумах сучасного мистецтва.

Відзначаючи високий рівень дисертаційного дослідження, звернемо увагу на окремі **дискусійні моменти, зауваження і пропозиції**:

1. Щодо структури змісту дисертаційного дослідження. У розділі 5. «ІДЕНТИФІКАЦІЯ УКРАЇНСЬКОГО МИСТЕЦТВА ПІД ЧАС АКТИВНИХ ЗРУШЕНЬ У СВІТОВОМУ АРТ-ПРОСТОРИ» у пункті 5.1. *«Українське образотворче та візуальне мистецтво від початку 2000-х рр. у світовому культурному полі»* виділено лише один підпункт 5.1.1. *«Українські та світові арт-ярмарки як нові платформи функціонування арт-ринку»*. Тобто один текстовий блок має два заголовки (передбачається, що підпункти мають конкретизувати зміст назви пункту та у сукупності максимально точно розкривати його). Таким чином, доцільно було б або зробити два і більше підпунктів або взагалі не робити такий поділ і залишити одну назву. Подібний поділ спостерігаємо в п.5.2. *«Розвиток арт-ринку: світовий та український контексти»*: маємо лише пп.5.2.1. *«Функціонери сучасного українського арт-ринку: діяльність приватного арт-сегменту»* та в розділі 6. «ІНСТИТУЦІЙНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО МИСТЕЦТВА», де п.6.3. *«Мистецькі резиденції в Україні»* має підпункт 6.3.1. *«Сучасне моделювання міжнародної мистецької резиденції «Face of Art» – міждисциплінарні експерименти»*.

2. Висновки до розділів 1-6 (стор. 75; 106; 187; 258; 329; 372) не зазначені у змісті дисертації.

3. Для зручності сприйняття представленої комплексної інформації доцільно було б використати у роботі інфографічний метод систематизації матеріалу (схеми, таблиці, діаграми та ін.), що значно підвищило б можливості зорової системи людини бачити запропоновані автором напрями, принципи, тенденції тощо (наприклад, етапи трансформації образотворення; тенденції художнього образотворення; новітні технології в інноваційній діяльності у сучасній образотворчості; магістральні принципи формотворення в мистецтві візуальних просторів).

4. Щодо поданих додатків. У Додатку В «ІЛЮСТРАЦІЇ» (стор.458-579), що представлений у вигляді цілісної таблиці, вважаю, варто було б поділити на змістовні блоки.

5. У ВИСНОВКАХ дисертації (стор.378-379) автором визначено розширений понятійно-категоріальний апарат, що включає в себе 76 термінів. Вважаю доцільним було б запропонувати словник термінів для даного дослідження як окрему складову.

Втім висловлені міркування носять дискусійний характер і не впливають на високу оцінку представленого ґрунтовного доробку.

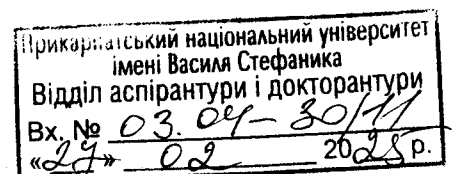
Висновок про дисертаційну роботу

Вважаю, що дисертаційна робота здобувача **МІРОНОВОЇ Тетяни Володимирівни** на здобуття ступеня доктора мистецтвознавства на тему «Трансформації образотворення у контексті культурно-мистецьких процесів 1990-х – 2020-х років», виконана на високому науковому рівні, не порушує принципів академічної доброчесності та є закінченим науковим дослідженням, сукупність теоретичних та практичних результатів якого розв'язує наукове завдання, що має важливе значення для спеціальності 26.00.01 «Теорія та історія культури».

Дисертаційна робота, подана на здобуття ступеня доктора наук, за актуальністю, ступенем новизни, науковим рівнем та практичною цінністю, змістом та оформленням повністю відповідає вимогам п. 7, 9 Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук (Постанова Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 р. №1197) та наказу МОН України №40 від 21.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертацій», а її авторка **МІРОНОВА Тетяна Володимирівна** заслуговує на присудження ступеня доктора мистецтвознавства за спеціальністю 26.00.01 «Теорія та історія культури».

Офіційний опонент:

доктор мистецтвознавства, професор,
завідувач кафедри дизайну
Черкаського державного
технологічного університету

Інна ЯКОВЕЦЬ